

Segmenty předindustriální krajiny Podyjí

Specializovaná mapa s odborným obsahem

Segments of the pre-industrial landscape of Podyjí Region

Specialized map with scientific contents

Eva Nováková, Jaromír Kolečka
Ústav geoniky AV ČR, v. v. i., Ostrava
Oddělení environmentální geografie, Brno
© 2020

Výstup etapy:

Č. 7: Finalizace výstupů projektu a jejich diseminace. Cíl: Průběžné doladování finální verze geodatabáze A, finalizace tištěného katalogu segmentů B, mapového souboru N_{map} a příprava putovní výstavy (1. 11. 2019-30. 4. 2020)

I. Cíl výsledku

Anotace

Mapa byla vytvořena v rámci řešení projektu „Inventarizace předindustriální krajiny Moravy a zajištění informovanosti veřejnosti o její existenci jako kulturním dědictví“ č. DG16P02B042 programu NAKI Ministerstva kultury České republiky. Znázorňuje teritoriální rozmístění zjištěných segmentů předindustriální krajiny v pracovním regionu Podyjí na historickém území Moravy. Segmenty třídí do tří velikostních typů a upozorňuje na další informace sebrané ke každé lokalitě.

Annotation

The map was completed in the course of work on the project "Inventory of pre-industrial landscape of Moravia and ensuring public awareness of its existence as a cultural heritage," No. DG16P02B042 supported by the Program of the Ministry of Culture of Czech Republic. The map presents the territorial distribution of pre-industrial landscape segments in the Podyjí Working Region in the historical territory of Moravia. These segments are classified into three size types. The map points to additional data collected to each site.

Popis mapy

Mapový list je tvořen mapovým polem, stručným genetickým popisem a dalšími kartografickými náležitostmi. Mapové pole zobrazuje pracovní region Podyjí, kde proběhlo terénní mapování a hodnocení jeho výsledků (v letech 2016 až 2020). Mapování segmentů předindustriální krajiny probíhalo po jednotlivých katastrálních územích regionu podle později certifikované metodiky v rámci předem vymezeném pracovním regionu předindustriální krajiny. Nad výškopisem terénu jsou zobrazeny polygony odpovídající skutečnému tvaru a velikosti a omezením daným hranicemi katastrálního území. Segmenty jsou rozděleny do 3 velikostních kategorií (areály předindustriální krajiny – s plochou do 50 ha, okrsky předindustriální krajiny - s plochou od 50 do 100 ha, celky předindustriální krajiny - s rozlohou nad 100 ha).

Podkladová data: ArcČR 500, referenční souřadnicový systém S-42.

Map description

The map sheet consists of a map field, a brief genetic description and other cartographic essentials. The map field shows the working region of Podyjí, where field mapping and evaluation of its results run in the years 2016 to 2020. The mapping of segments of the pre-industrial landscape took place in individual cadastral areas of this region according to a later certified methodology within the pre-defined working regions of the pre-industrial landscape. On the terrain elevation map, polygons corresponding to the actual shape and size and restrictions given by the boundaries of the cadastral area are displayed. The segments are divided into 3 size categories (pre-industrial landscape areas - with an area of up to 50 ha, pre-industrial landscape districts - with an area of 50 to 100 ha, pre-industrial landscape unions - with an area of over 100 ha).

Base layer data: ArcČR 500, reference coordinate system S-42.

II. Vlastní popis výsledku

Za předindustriální krajinu a segmenty předindustriální krajiny lze v současnosti tak považovat areály kulturní krajiny se zachovalou sekundární (druhotnou) strukturou, tedy s rozmístěním a zastoupením zástavby, orné půdy, trvalých kultur, lesa, cest a stezek, případně těžebních, vodních aj. ploch, která vznikla a vyvíjela se v době předcházející formování průmyslové společnosti v českých zemích. Předindustriální krajina Moravy je tak obecně datována do období před rokem 1850. Lze předpokládat, že taková krajina, resp. její drobnější segmenty nesou znaky poměrně nepřerušného technického, socioekonomického a kulturního vývoje od pobělohorské doby s ohledem na místní přírodní poměry a dopady uvedených předindustriálních inovací. Takové areály se z různých důvodů ocitly na periferii navazujícího vývoje a staly se relikty druhotné krajinné struktury z předchozího období. Takovým areálům rozličných velikostí a obsahu se tedy následně, jinde velmi hluboké společensko-ekonomické změny vyhnuly, nebo se jich dotknuly jen částečně. K celoplošné evidenci zachovalých segmentů předindustriální krajiny na regionální úrovni se zatím přikročilo na historickém území Moravy v rámci výše uvedeného projektu.

Za konkrétní segment předindustriální krajiny lze v podmínkách ČR považovat ta území, která v současnosti vykazují: (1) podobnou diferenciaci pozemkové držby, jak tomu bylo před rokem 1850, (2) podobnou strukturu využití těchto pozemků, jak tomu bylo před rokem 1850, (3) podobný vzhled tohoto území, jak tomu bylo v daném období minulosti.

„Podobnost“ spočívá v tom, že v zásadě zůstala zachována velikost, tvar a poloha typických parcel pozemků. Ačkoliv se od místa k místu v rámci těchto parcel měnilo jejich konkrétní využití, docházelo k jejich spojování a rozdělování (v rámci „místní velikostní normy“), celková kompozice a mozaika využití dílčích ploch v tomto segmentu přetrvává neměnná. Některé strukturální změny jsou však pro označení jako „segment předindustriální krajiny“ s jistou opatrností přijatelné, pokud souvisejí pouze s poklesem intenzity využívání pozemků (např. zatravněním orné půdy, nikoliv však zalesněním, což mění vizuální stránku území).

Vyhledávání segmentů předindustriální krajiny proběhlo podle certifikované metodiky (Kolejka, et al., 2018). Vstupní etapou jejich inventarizace byla analýza veřejně dostupných současných barevných ortofotomap (na Mapy.cz) katastr po katastru v potřebném rozlišení. Na historickém území Moravy je přes 3000 katastrálních území. Každé z nich bylo zapotřebí na internetu „navštívit“ a posoudit, zda jeho území nese znaky přítomnosti zachovalé starobylé krajinné struktury v současném využití. Předběžně na internetu laboratorně vyhlédnuté lokality v současné krajině pak bylo nutno porovnat s územními podklady dokumentujícími situaci před nástupem hlavní vlny průmyslové revoluce. Z tohoto historického období jsou rovněž volně dostupné kartografické podklady reprezentované stabilním katastrem a jeho deriváty – indikačními skicami (na www.mza.cz), případně mapovými listy II. vojenského (Františkova) mapování z první poloviny 19. století. S těmito podklady bylo nutné porovnávat segmenty v současné krajině předběžně zjištěné z ortofotomap. Potvrzení existence jednotlivých segmentů předindustriální krajiny a jejich kvality poskytl terénní výzkum.

Během řešení projektu bylo na historickém území Moravy zjištěno celkem přes 1400 segmentů předindustriální krajiny. Jejich teritoriální rozmístění je silně nerovnoměrné jak podle charakteru reliéfu, tak kulturního prostředí regionu.

Vzhledem ke značnému rozsahu historického území Moravy, bylo její území v hranicích z roku 1930 (s opravami podle detailních změn průběhu hranic k. ú. k současnému stavu) účelově pro potřeby výzkumu a evidence rozděleno do pracovních regionů, kterým byly

přiděleny etnografické názvy (např. Slovácko, Valašsko, Haná, Lažsko, Horácko apod.), nebo regionální geografické názvy dané významnými sídly, nebo orografickými jednotkami, či řekami (např. Brněnsko, Letovicko, Jeseníky, Dražsko, Podyjí) všude tam, kde „etnografické“ pojmenování nepřicházelo z různých důvodů v úvahu (pohraničí, rozsáhlé mezery mezi zjevnými etnografickými regiony). Zatímco zařazování k. ú. v centrálních částech těchto regionů bylo vcelku bezproblémové, v kontaktních zónách pracovních regionů již bylo zařazení nejisté, neboť příslušnost mnoha k. ú. zvláště k etnoregionům nebyla často nikde v dostupných zdrojích deklarována. Je tak možné, že názory na zařazení periferních k. ú. do konkrétního pracovního regionu se mohou lišit.

Řešitelský tým se mohl jen zčásti opřít o zkušenosti jiných odborníků, ačkoliv odborný zájem o tento druh přírodně kulturního dědictví ve světě silně roste. V tak velkém rozsahu a s takovou podrobností však zatím proveden nebyl, byť zájem byl vyjádřen jak ze strany UNESCO, tak byl deklarován v Evropské úmluvě o krajině (Council of Europe, 2000). Zachovalé segmenty předindustriální krajiny nejsou v ČR, vyjma zmíněných vyhlášených a připravovaných krajinných památkových zón (Kučová, et al., 2015), v podstatě evidovány. Početnější areály menších rozměrů s charakteristickou prostorovou strukturou plužin, cest, zástavby, rybníků a lesních celků systematicky podchyceny nebyly. Existuje však řada případů, kdy takové areály upoutaly pozornost badatelů, ochrany přírody a decizní sféry, a byly zaevidovány např. do územně plánovací dokumentace (viz např. Lipský, Weber, Stroblová, et al., 2012). K izolovaným, avšak cenným studiím patří např. pojednání v regionu Krušnohoří (Karel, Kratochvílová, eds., 2013) péčí Národního památkového ústavu; „historickou strukturou krajiny“ se zabývají odborníci na UJEP v Ústí nad Labem (Brůna, Buchta a Uhlířová, 2010) či „hmotnou pamětovou strukturou krajiny“ na ČZU v Praze. Prehistorické krajinné struktury, a to zejména na lokální úrovni, resp. objekty se rovněž těší pozornosti špičkových odborníků (Gojda, 2000). Středověké "krajinné struktury" jsou rovněž dlouhodobě pečlivě zkoumány na řadě lokalit a některé výsledky byly nedávno zařazeny v rozsáhlém díle "Akademický atlas českých dějin" (Semotanová, Cajthaml, et al., 2014).

Rovněž UNESCO považuje segmenty dávné (staré) krajiny za cenné kulturní dědictví (např. Bandarin, ed., 2009). K systematické evidenci tohoto typu kulturního dědictví zatím přistoupilo jen málo států nebo regionů. Příkladem úspěšné inventarizace předindustriálních segmentů krajiny všech velikostí je region Vlámského společenství v Belgii, kde proběhl vzorový soupis a klasifikace zjištěných areálů, ale také zakomponování poznatků do regionální legislativy a územně plánovací praxe (van Eetvelde, Antrop, 2005). Postup belgické inventarizace se opíral o srovnávání kvalitních starých map z konce 18. století a soudobých leteckých snímků s následnou verifikací vytipovaných ploch v terénu, navazujícím hodnocením a doporučením. Na části svého území provedlo podobnou inventarizaci Valonské společenství Belgie. Pozornost evidenci starých krajinných reziduí byla věnována v regionech Bretaň ve Francii (evidence typu "bocage"), Alenteju v Portugalsku (leso-zemědělský komplex), Velké Británii (Bunce, et al., 1996) a Nizozemí (Mücher, et al., 2003) v rámci typologie evropské krajiny.

Poměrně daleko je evidence "historických krajinných struktur" na Slovensku (Slámová, Jančura, 2012), byť zatím na regionální úrovni. V monografii "Reprezentatívne typy krajiny Slovenska" (Bezák, et al., 2010) byla publikována přehledná národní mapa představující v měřítku 1:500 000 čtyři hlavní typy krajiny s uvedenými strukturami (vinohradnická krajina, typ krajiny s formami rozptýleného osídlení, typ lučně-pastvinářské krajiny, typ báňské krajiny). Rovněž v Atlase reprezentatívnych geoekosystémov Slovenska (Miklós, Izakovičová, eds., 2006) je zařazena mapa „typ krajiny s historickými krajinnými štruktúrami“. K

celonárodní plošné inventarizaci na lokální úrovni slovenská komunita již přistoupila (viz Hreško, Petluš, eds., 2015).

Na území České republiky byly v minulosti vymezeny a jsou spravovány historické krajinné zóny (Kučová, et al., 2015). Zpravidla zahrnují poměrně rozsáhlé území, kde v minulosti proběhly buď promyšleně úpravy krajiny, anebo se odehrály významné události. K jejich hodnocení jsou rovněž k dispozici sofistikované postupy (Sedláček, Salašová, Trpáková, 2016; Salašová, Sedláček, Trpáková, Martinková-Kuchyňková, 2016). Počet krajinných památkových zón, přes pozvolný růst, nepřesahuje číslo 25. Ačkoliv při jejich vymezování byla zřejmě použita dohodnutá účelová kritéria, jen některé z nich, a to obvykle jen lokálně splňují podmínky pro zařazení mezi segmenty předindustriální krajiny.

Pracovní region předindustriální krajiny Podyjí zaujímá jižní část historického území Moravy. Se svou rozlohou 1430,78 km² patří mezi středně velké regiony Moravy. Území má protáhlý tvar ve východo-západním směru, který v nejdelším místě dosahuje 83 km. Celým územím protéká od západu na východ řeka Dyje, s jejími hlavními levostrannými přítoky Jevišovkou, Jihlavou a Svratkou. Severní okraj regionu se nachází cca 12 km jižně od Brna, východní okraj přímo sousedí s Břeclaví.

Jižní okraj území ohraničuje státní hranice s Rakouskou republikou. Na západě probíhá hranice s regionem Horácko, na severu s regionem Brněnsko a konečně na východě s regionem Slovácko. Region sestává celkem ze 121 katastrálního území.

Pracovní region Podyjí jako příhraniční region předindustriální krajiny Moravy hraničí na jihu dlouhým pomezím s Dolními Rakousy. Pomyslnou osou regionu je řeka Dyje, ačkoliv její tok se opakovaně střídavě přibližuje k jižnímu a severnímu omezení regionu. Vymezen byl jako území s dlouholetým vlivem německojazyčné menšiny, ovšem také jihoslovanských přistěhovalců. Zahrnuje také Valticko, původně součást Dolních Rakous, připojené roku 1920 k Československu podle Saint-germainské mírové smlouvy z dopravních (železnice Břeclav-Znojmo) i národnostních důvodů (české obce). Severní omezení regionu je dáno přibližným průběhem předválečné česko-německé jazykové hranice, s převahou německého etnika jižně od ní. Severozápadní ohraničení vůči Podhorácku odpovídá přibližně dosahu tohoto regionu do jihomoravských nížin, zatímco mezi Vranovem nad Dyjí a Znojmem více méně respektuje rozsah německého záboru do Třetí říše po Mnichovské dohodě v roce 1938.

Většina pracovního regionu Podyjí se nachází v rovinatých nížinách Dyjsko-svrateckého a Dolnomoravského úvalu s černozeměmi na spraších, které odděluje Mikulovská vrchovina v okolí stejnojmenné obce a na severovýchodě také částečně Ždánický les. Celá západní a severozápadní část regionu náleží k pahorkatinám České vysočiny (Jevišovická pahorkatina a Bobravská vrchovina). Jen tato relativně malá a omezená území mimo úvaly ztrácí rovinný charakter a jsou tvořena převážně mírnými, méně často příkrými, svahy pokrytými kambizeměmi a hnědozeměmi. Vodní toky jsou lemovány říčními terasami a nivami s fluvizeměmi. Výšková členitost území je malá, většina regionu se nachází mezi minimální hodnotou 154 m n. m. na samém východě území až 300 m n. m. Pouze okolí skalnatého údolí Dyje na západě, Miroslavi, Hustopečí a Milovic překonávají hranici 300 m n. m. a jen nejvyšší vrcholky kopců v okolí Vranova nad Dyjí a Pavlovských vrchů sahají nad hranici 500 m n. m. (max. 550 m n. m.). Reliéf se odráží i v rozdělení klimatických oblastí. Ve vyšších nadmořských výškách leží oblasti teplého klimatu ($T_a = 7-8\text{ }^{\circ}\text{C}$), nižší oblasti pak náleží ke klimatu velmi teplému s průměrnou teplotou o stupeň až dva vyšší. Celé území od Znojma na východ je srážkově velmi chudé. Místy roční úhrny srážek klesají k 400 mm.

Území pracovního regionu bylo intenzivně osídleno již v pravěku (od paleolitu), po celý starověk (Keltové, Germáni, Římané) i v raném středověku (za Sámovy a Velkomoravské říše)

a již tehdy vznikla síť významných sídelních lokalit. Přírodní podmínky předurčily region Podyjí k velmi intenzivnímu obdělávání. Půdy Dyjsko-svrateckého úvalu jsou zcela rozorány a téměř výhradně velkoplošně využívány. Drobná parcelace půdy díky kolektivizaci zemědělství takřka zanikla. Hustou sítí vesnic a městeček doprovázejí větší plochy trvalých kultur – hlavně vinohradů a ovocných sadů. Záhumenky jsou redukovány na krátké zahrady za domy a představují drobné relikty dřívější struktury pozemků. V západním výběžku zkoumaného regionu leží Národní park Podyjí, který se liší od zbytku území jak geologickým vývojem, tak současným využitím půdy. Plochá pahorkatina s hluboce zaklesnutým údolím řeky Dyje je z velké části zalesněna a lidská činnost je redukována. Větší lesní plochy vesměs kryjí méně úrodné půdy na písčích mezi Valticemi a Břeclaví, vlhké půdy širokých říčních niv nad soutokem Jihlavy a Svratky a na dolním toku Dyje pod Novými Mlýny, případně kamenité půdy na krystaliniku a permských aglomerátech Miroslavské hrástě, vápencích Pavlovských vrchů a flyši Milovické pahorkatiny. Ostatní lesní plochy jsou hojně tvořeny akáty.

Pracovní region Podyjí je charakteristický nedostatkem povrchových i podpovrchových vod. Primárně jako zásobárna závlahové vody a ochrana proti záplavám byly vybudovány větší vodní nádrže – Vranov a Nové Mlýny, a pro chov ryb rybníky Jaroslavický, Novoveský, Starý, Hlohovecký, a Nesyt a Vrkoč. Z hlediska dostupnosti je region obsluhován dvěma hlavními silničními tahy v severojižním směru – E59 a E461 a silnicí I/53, která je propojuje. Železniční tratě v regionu, vyjma I. železničního koridoru, jsou pouze lokálního významu.

Na území pracovního regionu Podyjí bylo vymezeno 120 segmentů zachovalé předindustriální krajiny dané minimální velikosti, což odpovídá poměrně vysoké hustotě 8,39 segmentů na 100 km². Souhrnně zaujímají plochu 36,96 km², neboli 2,58 % rozlohy regionu. Segmenty předindustriální krajiny jsou v regionu Podyjí rozmístěny nerovnoměrně. První oblast výskytu většího množství segmentů předindustriální krajiny leží zhruba v linii obcí Hnanice–Znojmo–Miroslav, tato linie kopíruje přechod České vysočiny do Vněkarpatských sníženin. Následuje široký pás Dyjsko-svrateckého úvalu, kde je výskyt segmentů předindustriální krajiny velmi sporadický. Kolektivizace zemědělství zde vedla k scelování pozemků, které v podstatě setřely historickou tvář krajiny. Zachovalé segmenty krajiny se začínají opět objevovat ve východní polovině území v členitějším terénu Mikulovské vrchoviny a Ždánického lesa, tedy vzhledem k charakteru území v relativně vyšších nadmořských výškách, a v nivě dolního toku řeky Dyje pod Novomlýnskými nádržemi.

Zachovalé části předindustriální krajiny se obecně v regionu Podyjí nachází nejčastěji v zázemí obcí, kde plynule navazují na záhumenky a zahrady, v těchto místech se lze také často setkat se sady, popř. zplanělými sady a vinicemi. Méně často lze objevit i původní úzkou parcelaci. Naprostá většina segmentů v regionu Podyjí se potýká se třemi základními problémy: 1. scelováním pozemků a tím ničením mezí a remízků, 2. zarůstáním náletovými dřevinami a pustnutím a 3. růstem zástavby.

Zjištěné segmenty předindustriální krajiny pracovního regionu Podyjí jsou pojmenovány podle katastrálního území jejich polohy. Podle četnosti výskytu takových segmentů na území katastru je k jejich názvu přidána číslice. Pokud některá čísla chybějí, tyto segmenty pro malou velikost nejsou zařazeny do přehledu.

Bavory_01, 02, Bohutice_01, 02, Bohutice_03, Borotice nad Jevišovkou_01, Branišovice_01, Brod nad Dyjí_01, Březí u Mikulova_01, 02, Bulhary_01, 02, 03, 04, 05, Cvrčovice u Pohořelic_01, Čížov_01, Dobré Pole_01, Dobšice u Znojma_03, 04, Dolní Dunajovice_01, 02, 03, 04, 05, Dolní Věstonice_01, Drnholec_01, 02, Dyjákovice_01, Dyje_02, Havraníky_01, 02, 04, Hevlín_01, Hnanice_02, 03, Hodonice_01, Horní Věstonice_01, 02, Hustopeče u Brna_01, 02, 05, 06, Charvátská Nová Ves_01, 02, Ivaň_01, Jaroslavice_01, Ječmeniště_01,

Jevišovka_01, Klentnice_01, 02, 03, Konice u Znojma_02, Kuchařovice_01, Lednice na Moravě_01, 03, 04, 05, 06, 07, Mackovice_01, Micmanice_01, Mikulov na Moravě_01, 02, 03, 04, 05, 06, 07, 08, Miroslav_01, 02, Miroslavské Knínice_01, Morašice_01, Načeratice_01, Nejdek u Lednice_01, Nové Mlýny_01, Novosedly_01, Oblekovice_02, Olbramovice u Moravského Krumlova_01, 02, 03, Pavlov u Dolních Věstonic_01, Perná_01, 03, Pohořelice nad Jihlavou_01, 02, Popice u Znojma_01, 02, Popice_01, Pouzdřany_01, 02, Prosiměřice_01, Přibice_02, Přítluky_01, 03, Sedlec u Mikulova_01, 05, Sedlešovice_01, Strachotín_01, 02, Suchohrdly u Znojma_01, 02, Tasovice nad Dyjí_01, Troskotovice_01, 02, Uherčice u Hustopečí_01, 02, 03, Vítovice u Znojma_01, Vlasatice_01, Vranov nad Dyjí_01, Vranovice nad Svratkou_01, 02, Znojmo-město_01, Znojmo-Hradiště_01

III. Návrh na využití výsledků

Spektrum potenciálních uživatelů je poměrně široké: orgány památkové péče ochrany přírody a krajiny, plánovací instituce, státní správa a samospráva, vlastníci pozemků, individuální zájemci a návštěvníci z řad laické veřejnosti, školy a další vzdělávací instituce, místní zájmové organizace, orgány krizového řízení aj.

Konkrétní využití může být následující:

A) Orgány památkové péče, ochrany přírody a krajiny

Zjištěné segmenty předindustriální krajiny pracovního regionu Podyjí představují specifický typ přírodně kulturního a historického dědictví. Mapa s rozmístěním velikostních typů krajinných segmentů se zachovalou strukturou a vzhledem využití ploch je v současné krajině vzácná a představuje relativní anachronismus při porovnání s plochami využívanými moderními technologiemi a postupy (s výjimkou ploch bývalých velkostatků s velkoplošným využitím pozemků). Měřítko mapy a mapové pole zaujímající území pracovního regionu Podyjí nabízí celkový přehled, kde se historicky pozoruhodné plochy krajiny nacházejí. Vzhledem k tomu, že jejich rozmístění je výrazně nerovnoměrné, nutno se rozhodnout, kterým segmentům věnovat bližší pozornost, aby se v regionu Podyjí se takové území dále uchovalo. Koncentrace, resp. rozptyl zjištěných segmentů ukazuje na příslušnou „regionální vzácnost“ takových území.

B) Plánovací instituce

Vzhledem k jisté potřebě zachování zachovalých segmentů předindustriální krajiny do budoucnosti (jejich úbytek byl pozorován i během řešení projektu), znalost rámcové polohy segmentu (zde na úrovni pracovního regionu Podyjí) umožní plánovačům zvýšit svoji pozornost při rozhodování o území v dotčeném prostoru tak, aby se pokud možno vyhnuli cenným plochám. Naopak pro některá rozhodování může být přítomnost segmentů atraktivním aspektem jejich rozhodování. Některé objekty (velmi rozmanitého charakteru: pro bydlení, cestovní ruch, etnografické akce a prostory pro ně,...) je vhodné do sousedství segmentů umísťovat.

C) Státní správa a samospráva

Již během řešení projektu se opakovaně prokázalo, že místní autority velmi přivítaly znalost o tom, že v jejich správním území se nachází zajímavá plocha. Ta podle nich zvyšuje atraktivitu obce a její návštěvnický potenciál se všemi dalšími ekonomickými dopady. Znalost těchto ploch je pak vstupem do rozhodování v obci, zejména při koncipování územně plánovací dokumentace.

D) Vlastníci pozemků

Zpravidla nevědí, že jejich pozemek je něčím výjimečný. Znalost o tom může výrazně ovlivnit jak hospodaření na něm, tak eventuálně i jejich rozhodování blízké či vzdálené budoucnosti (prodej, změna kultury, zastavění apod.). Skupiny vlastníků sousedících pozemků v takovém segmentu, pokud získá jistý status, mohou případně žádat o dotaci k jejich udržování.

E) Laická veřejnost

Segmenty starobylé krajiny se zpravidla vyznačují daleko vyšší biodiverzitou, hospodářskou diverzitou a funkční diverzitou ve srovnání s jejich monotónním okolím. Řada segmentů se může uplatnit jako lokální scénická krajina a jako taková je nepochybně magnetem cestovního ruchu. Podobně jako objekty staré architektury či technické dovednosti se starobylé krajiny nepochybně stanou předmětem cestovatelského zájmu. Zpřístupněná geodatabáze projektu na internetu nad Google Maps nepochybně inicializuje zájem veřejnosti o tento zatím málo známý příklad přírodně kulturního a historického dědictví.

F) Školy

Podobně jako u jiných objektů a ploch historického dědictví a ochrany přírody mohou sloužit k demonstraci jevů, které v ostatní krajině již scházejí, ať již půjde o výuku zeměpisu, dějepisu, biologie a zčásti i dalších předmětů. Jako takové se segmenty dávné krajiny mohou stát cíle školních exkurzí a vytyčování naučných stezek.

G) Místní zájmové organizace

Zájmové organizace zahrádkářů, myslivců a dalších oblastí již tradičně v regionu Podýjí fungují. Většinou však představa o hodnotě popisovaného krajinného dědictví nepřesahuje rámec jejich činnosti. Jestliže bude u vhodného území deklarováno označení území za segment předindustriální krajiny, jistě to bude přidaná hodnota k dané lokalitě, což tyto organizace ocení a pravděpodobně je to motivuje k adekvátnímu zvýšení péče.

H) Krizové řízení

Krizové řízení slouží k ochraně obyvatelstva a materiálních hodnot před zkázou či poškozením. Některé zásahy v terénu se neobejdou bez násilného vniknutí do prostor, kde je zapotřebí řešit nenadálou negativní situaci. Znalost polohy a vymezení segmentu předindustriální krajiny pro krizové řízení znamená, že jde o území významné hodnoty a během zásahu je zapotřebí se orientovat buď na jeho ochranu, anebo se mu vyhnout při plnění záchranné akce.

I) Veřejná media a film

Na území republiky se stále častěji pořizují obrazové záznamy v územích, která poskytují kulisu pro scénáře historických událostí. Velmi často se stává, že historické scény jsou lokalizovány do prostředí, které k dávné události vizuálně nepatří. Předkládaná mapa může filmaře navést na lokality v různém přírodním prostředí, které zvýšenou měrou indikují dávný vzhled krajiny. Ty pak lze využít k natáčení historických scén.

J) Výtvarné umění

Rozhodující většina zjištěných segmentů předindustriální krajiny se oproti svému okolí vyznačuje daleko vyšší pestrostí využití a rozmanitostí vzhledu. Není pochyb o tom, že lokality segmentů předindustriální krajiny se mohou stát předmětem zájmu malířství a fotografie.

IV. Seznam použité související literatury

- BANDARIN, F., ed. 2009. World Heritage Cultural Landscapes. A Handbook for Conservation and Management. World Heritage Papers 26, Paris: UNESCO, 420 s.
- BEZÁK, P. et al. 2010. Reprezentatívne typy krajiny Slovenska. 1. vyd., Bratislava: Ústav krajinnej ekológie Slovenskej akadémie vied, 179 s.
- BRŮNA, V., BUCHTA, I., UHLÍŘOVÁ, L. 2002. Identifikace historické sítě prvků ekologické stability krajiny na mapách vojenských mapování. Acta Universitatis Purkynianae, Studia Geoinformatica II., Ústí nad Labem, 46 s.
- BUNCE, R. G. H., BARR, C. J., CLARKE, R. T., HOWARD, D. C., LANE, A. M. J. 1996. ITE Merlewood Land Classification of Great Britain. Journal of Biogeography, roč. 23, č. 5, s. 625-634.
- Council of Europe 2000. The European Landscape Convention. Florence 20. X. 2000. ETS, No. 176. Strasbourg. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/html/122.htm>.
- GOJDA, M. 2000. Archeologie krajiny. Academia, Praha. 238 s.
- HREŠKO, J., PETLUŠ, P., eds. 2015. Atlas archetypov krajiny Slovenska. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 113 s.
- KAREL T., KRATOCHVÍLOVÁ, A., eds. 2013. Proměny montánní krajiny. Historické sídelní a montánní struktury Krušnohoří. Locket: NPÚ, ÚOP v Lokti, 232 s.
- KOLEJKA, et al. 2018. Postup identifikace segmentů předindustriální krajiny v České republice. Certifikovaná metodika. Brno: Ústav geoniky AV ČR, Ostrava, oddělení environmentální geografie, 40 s.
- KUČOVÁ, V., et al. 2015. Krajinné památkové zóny České republiky. 1. vyd., Praha: Národní památkový ústav, 511 s., ISBN 978-80-7480-045-0.
- LIPSKÝ, Z., WEBER, M., STROBLOVÁ, L., et al. 2013. Současnost a vize krajiny Novodvorská a Žehušicka. Praha: Karolinum, 408 s.
- MIKLÓS, L., IZAKOVIČOVÁ, Z., et al. 2006. Atlas reprezentatívnych geoekosystémov Slovenska. Bratislava: ÚKE SAV, Ministerstvo životného prostredia SR/Ministerstvo školstva SR, 125 s.
- MÜCHER, C. A., et al. 2003. Identification and Characterisation of Environments and Landscapes in Europe. Alterra rapport 832, Wageningen: Alterra, 120 s.
- SALAŠOVÁ, A., SEDLÁČEK, J., TRPÁKOVÁ, L., MARTINKOVÁ-KUCHYŇKOVÁ, H. 2016. Metodika monitoringu stavu krajinné památkové zóny. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 88 s., ISBN 978-80-7509-359-2.
- SEDLÁČEK, J., SALAŠOVÁ, A., TRPÁKOVÁ, L. 2016. Metodika hodnocení vlivů na krajinné památkové zóny. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 72 s., ISBN 978-80-7509-360-8.
- SEMOTAMOVÁ, E., CAJTHAML, J., et al. 2014. Akademický atlas českých dějin. Praha: Academia, 590 s.
- SLÁMOVÁ, M., JANČURA, P. 2012. Typológia historických krajinných štruktúr. In: Konferencia: Krajina-človek-kultúra, 15. máj 2012, Zvolen: TU vo Zvolene, 60 s.
- van EETWELDE, V., ANTROP, M. 2005. The significance of landscape relic zones in relation to soil conditions, settlement pattern and territories in Flanders. Landscape and Urban Planning, roč. 70, č. 2, s. 127-141.

V. Seznam publikací, které předcházely výsledku specializovaná mapa s odborným obsahem a byly publikovány

- KOLEJKA, J., KIRCHNER, K., KREJČÍ, T., Eva NOVÁKOVÁ, E., ONDRÁČEK, S., ZAPLETALOVÁ, J. 2020. Předindustriální krajina Moravy. Málo známé přírodní a kulturní dědictví kolem nás. Katalog regionálních výstav. Brno: Ústav geoniky AV ČR Ostrava v Nakladatelství Soliton, 178 s. ISBN 978-80-87621-14-1.
- KOLEJKA, J., KREJČÍ, T., Eva NOVÁKOVÁ, E. 2020. The Pre-industrial landscape in Moravia. The case study of inventory and analysis of the ancient land use structures in the Czech Republic. *Land Use Policy*, Elsevier, roč. 97, č. 9, s. 1-10. ISSN 0264-8377. doi:10.1016/j.landusepol.2020.104712.
- KOLEJKA, J., NOVÁKOVÁ, E., KIRCHNER, K. 2020. Residual ancient landscape segments in Carpathians of Moravian-Slovak borderland. In: Jitka Fialová. *Public recreation and landscape protection – with sense hand in hand?* 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, s. 408-415, 8 s. ISBN 978-80-7509-715-6.
- KOLEJKA J., NOVÁKOVÁ E. 2019. The spatial analysis of the pre-industrial landscapes in Moravia (Czech Republic). In: *Geographia Napocensis Conference 100*, Cluj: Babes Bolyai University, s. 56-57.
- KOLEJKA J., NOVÁKOVÁ E. 2019. Předindustriální krajina Moravy jako přírodní a kulturní dědictví. In: 27. Středoevropská geografická konference, Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno, s. 17.
- KOLEJKA, J., et al. 2018. Postup identifikace segmentů předindustriální krajiny v České republice. Certifikovaná metodika. Brno: Ústav geoniky AV ČR, Ostrava, oddělení environmentální geografie, 40 s.
- KOLEJKA, J., BATELKOVÁ, K. 2019. The Pre-Industrial landscape of Moravia - its identification, mapping and assessment. In: 18th International Symposium on Problems of Landscape Ecological Research, Landscape Diversity and Biodiversity. Smolenice, Bratislava: Congress Centre Smolenice SAS, s. 79.
- KOLEJKA, J., BATELKOVÁ, K., NOVÁKOVÁ, E. 2019. The spatial analysis of conservative land use areas in Moravia. In: 18th International Symposium on Problems of Landscape Ecological Research, Landscape Diversity and Biodiversity. Smolenice, Bratislava: Congress Centre Smolenice SAS, s. 67.
- KOLEJKA, J. 2018. Inventarizace a hodnocení reziduí předindustriální krajiny na Moravě. In: Dubcová, A. *Geografické informácie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, s. 96-112, ISSN 1337-9453. doi:10.17846/GI.2018.22.2.
- KOLEJKA, J. 2018. Předindustriální krajiny Moravy jako kulturní dědictví. In 8. medzinárodné kolokvium, Danišovce, s. 15, Ústav geografie, Prír. fak, UPJŠ, Košice. ISBN 978-80-8152-646-6.
- KOLEJKA, J. 2018. The pre-industrial landscape as a cultural heritage: Horácko a Podhorácko. In: Svobodová Hana. *Useful geography: Transfer from Research to Practice*. Proceedings of 25th Central European Conference. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita Brno, s. 173-186, 14 s. ISBN 978-80-210-8907-5.
- KOLEJKA, J. 2018. Scénické kulturní krajiny Moravy. In 17. kongres Slovenskej geografickej spoločnosti a 24. zjazd Českej geografickej spoločnosti, Ktižan, F., Šveda, M. (eds.): *Geografia na (v)zostupe?* s. 108, Univerzita Komenského, Bratislava, ISBN 978-80-223-4576-7.
- ZAPLETALOVÁ, J., KOLEJKA, J., KREJČÍ, T. 2018. The pre-industrial landscape of Moravia – An unknown cultural heritage. In *EURORURAL' 18*, 6th Moravian Conference on Rural Research, European Countryside and its Perception. Book of Abstracts, s. 49, Mendelova univerzita v Brně. ISBN 978-80-7509-567-1.
- KOLEJKA, J. 2017. Předindustriální krajina. *Zeměpisné a vlastivědné spisy*, Brno: Zeměpisné a vlastivědné sdružení, roč. 16, č. 3, s. 1-4. ISSN 2464-4803.

KOLEJKA, J., BATELKOVÁ, K. 2017. Předindustriální krajina Slovácka. In: Igor Kyselka, Jan Obšivač. Sborník příspěvků ze semináře "Kulturní detail v krajině - Historické struktury krajiny". 1. vyd. Kroměříž: Národní památkový ústav, s. 50-63, ISBN 978-80-87231-50-0.

KOLEJKA, J., KIRCHNER, K. 2017. Standardizovaný postup identifikace segmentů předindustriální krajiny platný pro regiony Moravy. In: Herber, Vladimír. Fyzickogeografický sborník 15, Fyzická geografe – krajinná ekologie – udržitelný rozvoj. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, s. 44-50, ISBN 978-80-210-8844-3.

KOLEJKA, J., BATELKOVÁ, K. 2017. Předindustriální a postindustriální krajina na Moravě: koncepce a realita. In: Černušáková L. Venkovská krajina 2017. 15. ročník mezinárodní mezioborové konference. 1. vyd. Kostelec nad Černými lesy: Česká společnost pro krajinnou ekologii - Regionální organizace CZ-IALE, Ekologický institut Veronica, s. 57-66, ISBN 978-80-7458-095-6.

VI. Umístění mapy v databázi na elektronickém nosiči dat

Mapa „Podyjí. Segmenty předindustriální krajiny“ je umístěna na webových stránkách Ústavu geoniky AV ČR, v. v. i., Ostrava, Pracoviště Brno. Je dostupná na stránce:

http://www.geonika.cz/CZ/CZresearch/CZpredindustrial/CZpreik_mapy.html

Autoři:

Eva Nováková, Jaromír Kolejka

Ústav geoniky AV ČR, v. v. i.

Studentská 1768, 70800 Ostrava-Poruba

Oddělení environmentální geografie

Drobného 28, 60200 Brno

eva.novakova@ugn.cas.cz, jaromir.kolejka@ugn.cas.cz

Rok vydání mapy: 2020

Authors:

Eva Nováková, Jaromír Kolejka

Ústav geoniky AV ČR, v. v. i.

Studentská 1768, 70800 Ostrava-Poruba

Oddělení environmentální geografie

Drobného 28, 60200 Brno

eva.novakova@ugn.cas.cz, jaromir.kolejka@ugn.cas.cz

Publication year of the map: 2020